

LAUSUNTO

Sosiaali- ja terveysministeriö, sisäministeriö ja valtiovarainministeriö

ASIA: VN/8871/2019

7/4.1./2020

24.9.2020

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan lausunto hallituksen esitysluonnoksesta eduskunnalle sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta ja maakuntien perustamista koskevaksi lainsäädännöksi

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE) edistää sukupuolten tasa-arvoa yhteiskunnassa, joten neuvottelukunnan lausunto keskittyy sukupuolten tasa-arvoon liittyviin näkökulmiin.

Kysymyksiä uudistuksen tavoitteista

Kysymys 1: Voidaanko esityksellä kaventaa väestön terveys- ja hyvinvointieroja sekä parantaa palvelujen yhdenvertaista saatavuutta? Jos ei, niin miten ehdotusta tulisi siltä osin muuttaa?

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE) edistää sukupuolten tasa-arvoa yhteiskunnassa, joten neuvottelukunnan lausunto keskittyy sukupuolten tasa-arvoon liittyviin näkökulmiin.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE) kiittää mahdollisuudesta lausua sote-maakuntauudistukseen ja pelastustoimen uudistukseen liittyen.

Terveys- ja hyvinvointierojen kaventaminen ja palvelujen yhdenvertaisen saatavuuden parantaminen on tärkeä tavoite. Erityisen kiitoksen TANE haluaa lausua uudistuksen tavoitteesta ennaltaehkäisevään sosiaali- ja terveydenhuoltoon.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa, että sukupuolivaikutusten arviointi on välttämätöntä maakuntauudistuksen kaikissa vaiheissa, koska maakuntien perustamiseen liittyy hyvin monenlaisia sukupuolten tasa-arvoon vaikuttavia tekijöitä. Ne liittyvät esimerkiksi henkilöstön asemaan, sukupuolten tasa-arvoon maakuntien päätöksenteossa sekä siihen, että tulevilla maakunnilla on viranomaisina lain mukainen velvoite edistää sukupuolten tasa-arvoa. Sukupuolivaikutuksia on huomioitu esityksessä ja on tärkeää, että vastaavaa arviointia tehdään linjakkaasti uudistuksen loppuun saakka. Arvioinneista saatujen **johtopäätöksiä on myös seurattava tarvittavat toimenpiteet**, jotta tasa-arvo toteutuu.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kysyy, miten **erityisen haavoittuvassa olevien ryhmien pääsystä kriittisten palvelujen piiriin huolehditaan siirtymäaikana** kunnista maakuntiin? Sosiaali- ja terveyspalvelut

käsittävät muun muassa väkivalta- ja päihdepalveluita sekä ihmiskaupan uhrien tukipalveluita, joihin hakeutumisella on korkea kynnys. Jos näiden kriittisten palveluiden yksinkertaisesta löydettävyydestä, saatavuudesta ja saavutettavuudesta ei huolehdita, voi avun hakeminen hidastua huomattavasti ja johtaa jopa hengenvaaraan. (ks. kysymys 43)

Kysymyksiä sote-maakuntalaista

Kysymys 10: Maakuntalain pykäläkohtaiset muutosehdotukset. OHJE: Erittele vastaukseen, mihin pykälään muutosehdotus liittyy lisäämällä pykälän numero ennen muutosehdotusta. Tee näin jokaisen pykälän kohdalla, jota kommentoit.

41 §: Tasa-arvoasiain neuvottelukunta esittää lisättäväksi Maakuntalain 41 §:ään yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon edistämismääräykset osaksi sote-maakuntastrategiaa. Nämä määräykset on syytä kirjata pykälän listauksen osaksi esimerkiksi seuraavasti: ”*asukkaiden, henkilöstön ja luottamushenkilöiden yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon edistäminen*”

Perustelut: Maakuntalain 41 §:ään on kirjattu maakuntastrategiassa huomioon otettavat seikat. Jotta tasa-arvo toteutuisi läpileikkaavasti, on tasa-arvo ja yhdenvertaisuus saatava osaksi maakunnan kaikkea toimintaa ja päätöksentekoa. Edistämismääräysten tulee koskea niin asukkaita, henkilöstöä ja luottamushenkilöitä. Tämän vuoksi sote-järjestämissä ja pelastustoimen järjestämissä mainittuja tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämismääräyksiä esitetään täydennettäväksi maakuntalaissa.

Kysymyksiä sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämissä

Kysymys 24: Muut vapaamuotoiset huomiot sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämissä.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta toteaa, että yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon edellyttäminen lain 21 § valtakunnallisissa strategisissa tavoitteissa on erittäin hyvä ja tarkoituksenmukaista. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta muistuttaa, että näiden tavoitteiden edistäminen edellyttää aktiivisia toimenpiteitä, joiden vaikuttavuutta tulee seurata.

Kysymyksiä pelastustoimen järjestämissä

Kysymys 32: Muut vapaamuotoiset huomiot pelastustoimen järjestämissä.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta toteaa, että yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon edellyttäminen lain 8 § tavoitteissa on erittäin hyvä ja tarkoituksenmukaista. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta muistuttaa, että näiden tavoitteiden edistäminen edellyttää aktiivisia toimenpiteitä, joiden vaikuttavuutta tulee seurata.

Kysymyksiä voimaannutusta

Kysymys 37: Turvaako väliaikaisten toimielinten kokoonpano ja laissa säädetyt tehtävät uudistuksen toimeenpanon (7 - 8 §)?

Ei kantaa. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta toteaa, että on erittäin tärkeää, että toimielinten kokoonpanossa noudatetaan tasa-arvolain 4 §:ää.

Kysymys 43: Uudistus tulisi ehdotuksen mukaan voimaan vuoden 2023 alusta. Onko uudistus toteutettavissa uudistuksessa ehdotetussa aikataulussa?

Ei kantaa. Uudistuksen aikataulu on nopea, mutta toisaalta pitkät siirtymäajat voivat jopa hankaloittaa avun tarvisijoita. Hallittu mutta selkeä siirtymä on viestinnän kannalta mahdollinen etu.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa erityisesti arkaluonteisten ja kriittisten palveluiden helpon löydettävyyden, saatavuuden ja saavutettavuuden tärkeyttä palvelujen mahdollisen uudelleenorganisoinnin yhteydessä. Tällaisia ovat esimerkiksi väkivalta- ja päihdepalvelut, nuorten ehkäisyyn liittyvät palvelut, ihmiskaupan uhrien palvelut yms.

Mikäli apu ei arkaluonteisissa aiheissa löydy ensi yrittämällä sote-maakuntien perustamisesta johtuvien siirtymien ja mahdollisten vastuuepäselvyyksien vuoksi, riskinä on ettei apua haeta uudestaan.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa ennakoivan, asukkaille suunnatun viestinnän tärkeyttä, mikäli muutoksia palveluketjuissa tapahtuu. Viestinnän on tapahduttava monikielisesti ja selkokielisesti, kaikenlaiset asiakasryhmät tavoittaakseen. Lisäksi on huolehdittava selkeästä sisäisestä viestinnästä, jotta asiakas osataan ohjata nopeasti ja vaivatta eteenpäin, mikäli hän hakeutuu ensin väärän palveluntarjoajan piiriin.

Kysymys 45. Muut vapaamuotoiset huomiot voimaannpanolaista.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta muistuttaa, että uudistuksen myötä tapahtuva liikkeenluovutus koskettaisi pääasiassa naisia.

Sote-maakuntauudistus koskettaa yli 200 000 sosiaali- ja terveysalan työntekijää. Alan työvoimasta 90 % on naisia. Päätoimisia pelastustoimen henkilöitä toimi vuonna 2018 n. 6300. Sivutoimista henkilöstöä v 2018 oli vajaat 3800. Ala on miesvaltainen.

Esitettyjen sote-maakuntien perustaminen vähentäisi eri organisaatioiden määrää, millä olisi vaikutusta työn organisointiin ja jakoon. Esityksessä tuodaan esiin mahdollisuus sille, että viranhaltijoiden ja työntekijöiden työmatkat voisivat pidentyä ja työ voisi joissain tapauksissa edellyttää matkustamista sote-maakunnan eri puolilla.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta nostaa esiin huolen työmatkojen mahdolliseen pitenemiseen naisvaltaisilla sote-aloilla. Suomessa hoiva ja palkaton työ on voimakkaasti sukupuolittunut. Esimerkiksi selkeä enemmistö omaishoitajista on naisia (yli 70 %). Naiset vastaavat myös yhä keskimäärin enemmän lastenhoidosta ja kodinhoidosta. Työmatkojen mahdollinen pidentyminen naisvaltaisilla sote-aloilla sekä epätasaisesti jakautunut hoivavastuu voivat yhdessä johtaa merkittävään kuormitukseen. Tällaista lisäkuormitusta tulee mahdollisuuksien mukaan välttää tietoisesti samalla kun hoivan epätasaista jakautumista on purettava pitkäjänteisillä toimenpiteillä sukupuolittuneiden stereotyyppien ja rakenteiden purkamiseksi.

Kysymyksiä muista lakiluonnoksista: Maakuntien ohjaus

Kysymys 77: Ministeriöt ja maakunta kävisivät vuotuiset neuvottelut, joissa tarkasteltaisiin maakunnan toimintaa ja taloutta toteumatietojen ja ennusteiden näkökulmasta. Lisäksi erilliset ohjausneuvottelut käytäisiin vuosittain yhteistyöaluekohtaisesti. Onko neuvottelujen tavoite ja käsiteltävä asiakokonaisuus tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa. Neuvotteluissa ministeriöiden ja maakuntien välillä olisi syytä huomioida yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon toteutuminen ja edistyminen suhteessa maakunnan omiin ja valtioneuvoston strategiaan tavoitteisiin sekä suhteessa edellisvuoden neuvottelujen yhteydessä todettuun tilanteeseen.

Uudistuksen vaikutukset

Kysymys 79: Vaikutusten arvioinnissa on kuvattu ehdotuksen keskeiset vaikutukset. Miltä osin vaikutusten arviointia olisi korjattava, tarkennettava tai täydennettävä?

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää hyvänä asiana, että esityksen sukupuolivaikutukset on arvioitu. Arvioinnissa esiin tulevat huomiot tulee huomioida myös uudistuksen täyttöönpäannossa.

Muut kysymykset

Kysymys 89: Muut vapaamuotoiset huomiot hallituksen esitysluonnoksesta.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kiittää hallituksen esitystä siitä, että esityksessä on huomioitu sukupuolivaikutukset. Sukupuolivaikutusten arviointia tulee jatkaa systemaattisesti uudistuksen loppuun ja täyttöönpäannon jälkeen, mukaan lukien rahoitusmallit ja rahoituksen kehittyminen.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kannattaa esitettyjä muutoksia lakiin naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta.

Nina Järviö
asiantuntija